

OBETA A JEJ CHÁPANIE V DEJINÁCH NÁBOŽENSTIEV

O obete hovoríme i dnes, ale často iba v oslabenom a prenesenom význame. Spájame ju so situáciou človeka, ktorý na seba zobral istú nepríjemnú povinnosť a hovoríme, že to bola od neho obeta. Obetu väčšinou chápeme iba ako nepríjemnosť alebo isté obmedzenie, ktoré si niekto viac-menej dobrovoľne vezme na seba, pretože je presvedčený, že by mal, alebo že je to potrebné. V novinách sa môžeme tiež dočítať, že sa niekto „stal obeťou“ atentátu alebo nešťastia.

Obeta je veľmi dôležitým prejavom nielen v Biblii, ale i v inom náboženskom prostredí, ba mohli by sme povedať že i ústredným. V náboženstvách rôznych kmeňov je jej význam v súčasnosti odlišný ako v Biblii, kde sa zmysel a význam obety postupne premieňal.

Najnápadnejšou formou obeti bola tzv. krvavá obeta. Znamenalo to zabitie človeka alebo zvierat'a a jeho venovanie božstvu napríklad spálením na obetnom mieste – na oltári. Niektorí antropológovia a etnológovia sa domnievajú, že pôvodným zámerom takej obeti je akési uzmierenie „vnútornej agresivity“. Medzi príslušníkmi kmeňa či skupiny bolo veľa nenávisti, mnohí mali spolu nevyriešené úcty, alebo sa jednoducho neznášali, takže chceli jeden druhého zabiť. „Obyčajné“ zabitie by však vyvolalo reťaz pomsty. Preto podľa týchto vedcov vznikol rituál obeti, kde sa tieto rôzne nepriateľstvá sústredili na niekoho, kto nebol plnoprávny člen skupiny (zajatec, cudzinec, dieťa), prípadne zaujímal v skupine zvláštne postavenie (mohol to byť i náčelník). Taká „obet“ sa potom slávnostne za istých obradov zabila (často s výslovným a hlasitým ospravedlnením), aby sa vylúčilo nebezpečenstvo pomsty. Neskôr túto rolu prevzali domáce zvieratá.

Dnešnému modernému človeku treba však znova pripomenúť, že tu vôbec nešlo o spravodlivosť, o trest za zločin a podobne. V minulosti a nakoniec ani dnes nie je jednoduché zistiť, kto sa proti komu a ako previnil, čiže aký si zasluhuje trest. Tým skôr to platí v spoločnostiach menej organizovaných a hlavne menej individualizovaných, kde „kolektívna vina“ bola bežnou a prirodzenou predstavou. Išlo o to, že keď sa všetci (ostatní) zhodli na nejakej „obeti“ a tu potom tiež svorne zabili alebo aspoň vyhnali, všetkým sa akosi uľavilo. Predovšetkým preto, že sa na niečom zhodli a spoločne to urobili. Možno mohli mať i pocit akejsi podivnej „očisty“, pretože predsa všetky svoje viny preniesli na obeť. Nakoniec ešte v romantických básňach sa môžeme dočítať, že „krv zmyje všetko“. Preto niektorí antropológovia tvrdia, že to bol postup z praktického hľadiska veľmi účinný, ktorý zaisťoval trvalý mier v kmeni. Z niektorých afrických a juhoamerických rituálov sa zdá, že sa zásluha za tento mier skutočne pričítala zabitej obeti a že za to všetci slávnostne ďakovali. Niektoré obrady pri ustanovovaní náčelníka naznačovali, že i táto funkcia mohla pôvodne vzniknúť práve z obeti. Vopred vybraná obeť bývala predmetom veľkej a posvätnéj úcty, a pokiaľ sa jej nejako podarilo zabitie odložiť, mohla začať celkom dobre vládnuť.

Tento výklad môže vysvetliť, prečo dnes hovoríme, že sa niekto „stal obeťou“ nehody alebo nešťastia, a chceme tým povedať, že sa mu stalo niečo, čo sa mohlo prihodiť komukoľvek z nás. Dnes to však nemyslíme tak, že by tým z nás ostatných sňal zlý osud, že by bol napríklad zahynul namiesto nás, ako tomu bolo v predstave tzv. zástupnej obeti. Sú však prípady, kedy sa jeden človek nechá dobrovoľne obetovať za iného, o čom máme svedectvá z koncentračných táborov.

Naznačený výklad ale nereflektoval inú dôležitú stránku náboženskej obeti, totiž to, že obeť je ponúknutá či venovaná božstvu. Iba v tejto úlohe, ako dar bohom, je potom možné, aby obeť bola napríklad časť poľnej úrody. Keď Kain obetuje snop obilia, rozhodne to nie je „uzmierenie agresivity“, ktorá sa vzápätí obráti proti Ábelovi.

Iný, religiózny výklad sa opiera o náboženské texty a rituály. Vychádza z predstavy, že božstvo, ktoré dáva deti, každoročnú úrodu i mladé zvieratá, sa tým unaví a vyčerpá a účelom obeti je vrátiť mu aspoň časť späť. Biblia tento výklad výslovne odmieta a trvá na tom, že Pán nič také nepotrebuje: tvorí svojím slovom a o nejakej únave nemôže byť reč. I zvyk obetovať „prvotiny“, prvú časť obilia alebo prvé zviera naznačuje, že Izrael svoje obetné predpisy možno prevzal od národov, ktoré to takto chápali. Dôkladne ich však prispôbil a dal im iný obsah, iný zmysel. Pretože je to dar, prejav vďačnosti, musí byť obetné zviera „bezchybné“, ako sa v Biblii často píše.

Vedľa obete, pri ktorej sa obetované zviera alebo plodiny spália, pozná Biblia tiež také, kde sa mäso zabitého zvierat'a odovzdá kňazom alebo sa pri slávnostnej hostine zje. Tu je zrejmy ďalší motív obeti, totiž skutočné a telesné spoločenstvo s Bohom, nie iba zmierenie a zahľadenie viny, ale spojenie s ním pri jednom zo základných ľudských spoločenstiev – pri stole a jedle.

V Biblii môžeme sledovať, ako sa vnímanie obeti postupne zjemňuje a mení. Keď sa Abrahám vydáva obetovať svojho syna, ide síce s ťažkým srdcom, ale počúvne. Nakoniec mu v tom anjel zabráni a miesto dieťaťa bude obetované zviera. Ľudské obete sa potom už v celom židovstve i kresťanstve pokladajú za ohavnosť.

Zástupná obeť zvierat'a, na ktorú Izraeliti „zložia svoje viny“ a kozla potom zabijú (napr. Lv 3), môže byť zjemnený, sublimovaný pozostatok obeti ako „uzmierenej agresivity“. Biblia ju však predovšetkým chápe ako príležitosť, kedy si všetci pripomenú, že sa skutočne previnili a že sa tejto „nečistoty“ chcú zbaviť. Neskôr je obeť znamením očistenia od viny, zmierenie s Pánom a vďačnosť za úrodu a iné dary. Ježiš však od obetujúceho vyžaduje (Mt 5,23n), aby sa najprv zmieril s každým, ktorý má niečo proti nemu.

Obeť v plnom zmysle slova je pre nás dnes často niečo náročné a niekedy i ťažko prijateľné. Nie je to preto, že žijeme v presvedčení, že žiadne očistenie a ani zmierenie nepotrebujeme? Alebo preto, že svoju agresivitu dokážeme ovládať psychologickými metódami? Alebo i preto, že temnejšie stránky svojej osobnosti si ani nedokážeme priznať? Že o nich nechceme premýšľať ani počuť, a potom iba občas žasneme, ako sa niektoré krutosti mohli stať?

Preložila a upravila Klára Solňanová
podľa knihy Jána Sokola: Čtení z bible, Vyšehrad 2014
KO_2017_2018_č_3